

אשכול יוסף

מאוצרותיו של הרב יוסף חי סימן טוב שליט"א
מחבר סדרת הספרים "אשכול יוסף" עה"ת והמועדים
וספרי "כרם יוסף" על הש"ס

מחברת יוסף חיים בן-ציון

"זכר ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביו וילדו וקנה וינאמרו קר" (ל"ב א')

מדוע מפטירין ביום הכיפורים במנוחה טרם העליה בספר יונה?

ביאור ד' - סגוריא שחם הקב"ה על נינוה שלא ימותו

ע"ל בס"ד שכוונתנו בקריאת יונה לעורר רחמים ביום הדין לפני שעת הנעילה, דבמה שהוכיח הקב"ה בעצמו ליונה היאך לא יחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה ריבוא אדם, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה. אם על אומות העולם חס הקב"ה כך, על עם ישראל, בניו בחיריו, עם סגולה, על אחת כמה וכמה יחוס ויחמול ויחתום אותנו לטובה, וצריך לכוון זאת בשעת הקריאה לעורר רחמים גדולים בשעת החיתום.

ושמעתני בזה דבר נפלא מאמור"ר ועט"ר שליט"א, שאכן יונה הנביא הצליח בכוונתו הרמיתה שלא יהיה קטרוג על ישראל, כי לבסוף כשהגיע לנינוה סיפר להם את כל הקורות אותם, שמתחילה אמר לו הקב"ה לבוא אל נינוה, ונמלט ועלה אל האוניה והקב"ה הביא רוח סערה, והטילוהו לים, והיה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות, ועוד סיפר להם את כל הקורות עימו שעשה עימו הקב"ה לבוא אצלם להחזירם בתשובה. וכששמעו את כל זה נחרדו חרדה גדולה, ומרוב פחדם שבו בתשובה. ולכן כבר לא היה כל כך חידוש במה ששבו בתשובה, שהיו יראים מאד מכל מה שאירע עם יונה בשבילם. ויונה מתחילה נתיירא שילך להוכיחם ומיד ישובו בתשובה ויהיה קטרוג. ויש להוסיף שלכן היו גרי אריות, כי מבואר בילקו"ש (שמות ד' ינה ג'), שאחרי ארבעים יום חזרו לסורם, ובפרקי דר"א (פסק מ"א) איתא, שחזרו לסורם אחרי ארבעים שנה.

ביאור ה' - להזכיר רחמים שייסורי הצדיקים ומיתתם מכפרת

הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל בחכמת שלמה (סי' מל"ג סק"ג), כותב שמפני שיש עניין להזכיר מיתת הצדיקים לפני הקב"ה לכפרת עוונותינו, כמו שקוראין מיתת בני אהרן כמבואר בזה"ק, כך קוראים הפטרת יונה מטעם זה. דהנה כתיב ביונה: "ויאמרו האנשים אל יונה הגידה נא לנו בשל מי הרעה הזאת לנו", וקשה הרי כבר הטילו גורלות ונפל על יונה, ומה מקום לשאלתם? אלא שהגורל היה רק לדעת מי ראוי משמים להטילו לים, ולבטל את הגזירה בייסוריו ומיתתו, ובוה נפל הגורל על יונה. אך לא ידעו אם נתחייב יונה ליפול לים בעוון עצמו, או בעוונם להיות כפרה עליהם, לכן שאלוהו אם יודע בעצמו איזה עוון. ונמצא דמוכח מיונה שמיתת צדיקים וייסורין שלהם מכפרים על אחרים, לכן קוראים ספר יונה ביוה"כ להזכיר זאת לפני הקב"ה, שירבה חסדו עמנו, ויגן בעדנו ייסורי הצדיקים ומיתתם.

ביאור ו' - להזהיר שאילו לא התשובה הוא וכל מדינתו בסכנה

עוד נראה שמפטירין ביוה"כ ביונה, ללמד סגוריא על עם ישראל שיצאו זכאים בדין, ולא יגזור הקב"ה ח"ו כליה על ישראל, שרואים מיונה כמה מסר נפשו בשביל ישראל שלא לילך לנינוה להשיבם בתשובה, והכל כדי שלא יהיה קטרוג על ישראל, כך אבינו מלכינו השי"ת יתגלו רחמיו על מידותיו ויחוס עלינו לטובה.

ביאור א' - להורות לרבים דרך תשובה

רש"י שעל הרי"ף במסכת מגילה (ב). כתב: מפטירין ביונה שאנשי נינוה עשו תשובה, עכ"ל. והיינו להורות דרך תשובה מאנשי נינוה שקיבלו את דברי תוכחתו של יונה הנביא, ושוב מדרכם הרעה ועשו תשובה ונתקבלה תשובתם, וכן כתב בספר הרוקח (פלטת יוה"כ סי' ר"ז) שמפטירין ביונה כי שבו מדרכם הרעה. וכ"כ המרדכי (מסכת יומא סימן משכ"ז). ומה נקח לקח ומוסר ונשוב בתשובה. וכן כתב באורחות חיים.

והנה לאור המבואר בזה"ק ח"ב דף קצ"ט וביתר אריכות בביאורו המופלא של רבינו הגר"א על יונה, שכל יונה מקשה אחת להורות על חובת האדם בעולמו ומסכת התעוררות וחשבון נפש לאדם לפרוש מהבלי עולם הזה ולהידיבק בה' יתברך בתורה ובמצוות, וכולו מלא דברי חכמה ותוכחה ודברי כיבושין, משום כך מפטירין בו ביום הקדוש. ואמרו שם בזה"ק: שיונה זו רמז לנשמה של האדם, וישכב וירדם, רמז לישנים בתרדמת הזמן, ויקרא אליו רב החובל קום לך מה לך נרדם, הם חכמים מנהיגי הדור הנותנים דעתם וליבם להקיץ הישנים מתרדמת הזמן.

ביאור ב' - להורות שאי אפשר לברוח מהשי"ת

מזן החפץ חיים זצ"ל במשנ"ב (סי' מל"ג סק"ז) ונשעה"ס סק"ז, וכ"כ באורחות חיים) מבאר שמפטירין ביונה להורות לכל שאין יכולין לברוח מהשי"ת, כמאמר דוד המלך ע"ה (פסלם קל"ט, ז'): "אנא אלך מרוחק ואנא מפניך אברח אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך". כי האדם חושב כמה פעמים לייאש עצמו שאין יכול לתקן בשום אופן, ועל כן ימשיך בדרכו הרעה, ואם יגזור עליו הקב"ה למות, אז ימות. אבל טעות הוא, שסוף דבר יהיה, שכל מה שהקב"ה רוצה מנפשו שיתקן מוכרח לתקן, ויבוא לעולם בגלגול עוד פעם ועוד פעם ובעל כרחו יוכרח לתקן, ולמה לאדם כל העמל למות ולסבול חיבוט הקבר ושאר צרות ולחזור עוד פעם?! וראיה מיונה, שהקב"ה רצה מאיתו שילך וינבא, והוא מיאן ונס לים, מקום שלא תשרה עליו עוד שכינה לנבא, ונטבע בים ונבלע בדג, והיה שם במעי הדג כמה ימים. והיה נראה כאילו בודא כבר לא יוכל להתקיים דברי השי"ת, וסוף דבר היה שרצון השי"ת נתקיים והלך והתנבא. כן הוא האדם בענייניו. וזהו שאמרו באבות (פ"ד משנה כ"ג), ואל יבטיחך יצרך שהשואל בית מנוס לך, שעל כרחך אתה נוצר, ועל כרחך אתה נולד, ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלכי המלכים הקב"ה.

ביאור ג' - סגוריא מיונה שמסר נפשו להסיר קטרוג מיישראל

ע"ל שמפטירין ביוה"כ ביונה, ללמד סגוריא על עם ישראל שיצאו זכאים בדין, ולא יגזור הקב"ה ח"ו כליה על ישראל, שרואים מיונה כמה מסר נפשו בשביל ישראל שלא לילך לנינוה להשיבם בתשובה, והכל כדי שלא יהיה קטרוג על ישראל, כך אבינו מלכינו השי"ת יתגלו רחמיו על מידותיו ויחוס עלינו לטובה.

שנצטוואה יונה להוכיחם כי בעוד ארבעים יום ונינווה נהפכת, כלומר שאילוֹא שיעשו תשובה נינווה תחרב, וכמ"ש בקידושין (טז), לעולם יראה אדם עצמו וכל העולם כולו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו וכל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו וכל העולם לכף חובה, שנא' "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה", בשביל חטא יחיד שחטא אובד ממנו ומכל העולם טובות הרבה. והנה יונה לא הודיעם שרק הרשעים שבה ימותו, אלא כל המדינה תיהפך ותחרב, וכל האנשים שבה ימותו גם אלו שאינם רשעים גמורים, ואפילו צדיקים שאינם גמורים, וכמ"ש בחי' הגר"י (סמן ג), שביאר טעם אומרו בנח שהיה איש צדיק ותמים, ומהו צדיק ומהו תמים? וביאר עפמ"ש הר"מ פ"ג מתשובה הל' א' - ב': כל א' מבני האדם יש לו זכויות ועונות, מי שזכויותיו יתירות על עונותיו צדיק, ומי שעונותיו יתירות על זכויותיו רשע, מחצה על מחצה בינו, וכן המדינה אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עונותיהן ה"ז צדקת. וכן כל העולם כולו, אדם שעונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו שנא' על רוב עונך, וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנא' ועקת סדום ועמורה כי רבה וגו', וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובים מזכויותיהן מיד הן נשחתין שנא' וירא ה' כי רבה רעת האדם, ע"כ. ובמדינה או העולם שעונותיהן מרובין מזכויותיהן שהם נשחתין מיד, הרי גם צדיק שאינו גמור שזכויותיו מרובין על עונותיו ג"כ נשחת עמהם, לפי שמיעוט עונותיו מצטרף לרובי עונות העולם כולו, ולפיכך נידון עם העולם כולו. משא"כ צדיק גמור שאין לו עונות כלל אינו נידון עם כל העולם כולו מכיון שאין לו עונות כלל אין מקום להצטרף עם דין העולם כלל. ועל זה בא אומרו שנח היה צדיק תמים, ומטעם זה לא נידון אחר רוב העולם וניצל. אך הוסיף להקשות דלפי מ"ש בסנהדרין ק"ח ע"א לא משמע כן, דתנא דבר"י אף על נח נחתך גז"ד אלא שמצא חן בעיני ה', ומוכח שגם נח בעצם נכלל בדין רוב העולם למיתה אלא שמצא חן בעיני ה' ועשה עמו לפנים משורת הדין. והניח בצ"ע. ברם נראה ליישב דאדרבה עניין הצדיק תמים, ועניין לפנים משורת הדין, הכל דבר אחד, שנח ע"י שהתעסק בבניית התיבה, עשה תשובה גמורה, ומה שתשובה מועלת לכפר כל העונות וזהו לפנים משורת הדין, ולכן לא נידון אחר רוב העולם. וכל זה באים להזהיר טרם שעת הנעילה, כי אילוֹא יעשה האדם תשובה, אפילו יש לו רוב מצוות, עלול ח"ו למות בחורבן מדינתו.

ובזה ידיה נוחא מה שהתקשו רבים על צדיקים וחסידים שמתו בשווא לתקפ"ן, ורבים וגדולים אמרו שנענישו מפני שלא הוכיחו את החוטאים, ולכן נתפסו בעוונם כפי ששמעתי מהגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בשם בעל המכתב מאליהו הגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל. אבל לאור האמור נוחא טפי ולק"מ, דכיון שנתמלא סאת עוונם של יושבי אירופה, לכן גם הצדיקים אע"פ שהיה להם רוב עונות נספו באותה גזירה קשה שנחתמה בדם, שהעולם נידון לפי הרוב וכאמור, ונעקדו על קדושת השי"ת ועלתה נשמתם גבוה מעל גבוה.

ביאור ז' - התשובה והקבלה תלויה בקבלת הלב

בפרקי דר"א (פסק מ"ג) דרש רבי נחוניה בן הקנה, שפרעה מלך מצרים לא מת, שנא' (שמות ט' ט"ז) "כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך, ואולם בעבור זאת העמדתיך, בעבור הראותך את כוחי, ולמען ספרי שמי בכל הארץ", והלך ונעשה מלך בנינוה. (אך בניין נ"י ע"כ איתא להדיא שאנציע הקב"ה את פרעה במים בַּיַּלַּת מַאֲרִים). ועוד איתא שם (פסק מ"ג), עה"פ (שמות י"ד כ"ח), "לא נשאר בהם עד אחד", אחד נשאר והוא פרעה והלך לנינוה ונעשה שם מלך, וזה הטעם שהאמינו אנשי נינוה באלהים, משום שפרעה נזכר כמה שראה במצרים ועל הים, והיה מספר לבני דורו את כל אשר אירע במצרים, והודיעם כי הם לא ישובו בתשובה, יהיה סופם כמו מצרים שקיבלו עשרת המכות וטבעו בים.

והקשה הגה"צ ר' יעקב גלינסקי זצ"ל (והגדה יוס"כ עמ' יז"ד), היאך פרעה שהיה עמוס בלקחי מכות מצרים, ובמכות שלקו על הים, ואף הוא אמר לבסוף 'ה' הצדיק' ונוכח בכוחו של השי"ת, לא הנהיג את בני עמו בנינוה בדרך הישר, והניחם להידרדר עד אובדן זכות החיים, ורק כאשר בא יונה והזהירם, שבו וצפו בזכרונם של פרעה לקחי מכות מצרים, והחזירם בתשובה, ועוד הקשה שלא החזיקה תשובתם יותר מארבעים יום? (בדלאת בילק"ש שמות ד' עונת ג'. ולגיתקת פקד' דר"ב ארבעים שנה). ויתרין שיסוד גדול שינוי כאן, שעונשים פועלים רק לפי שעה, כי אם האדם לא יעזור את ליבו, לא יועילוהו המוסרים, ישכחם היצר ויעבירם מליבו. ורק ע"י מעשים רצופים שיוכירו, יש תקוה שהרושם יחקק ויזכר.

לאור זה ביאר שמשום כך קוראים בספר יונה ביה"כ, כי זהו הלקח עבורנו מדברי המדרש, שלאחר כל המכות והפרעניות עמד פרעה בראש הממלכה המסתאבת עד כלות, וכשבא יונה והזכיר את המאורעות לא פעלה ההזכרה אלא לשעה, ומיד שבו לדרכם הרעה ואבדו מן העולם. וכך כאשר היום הקדוש, יום הכיפורים עומד לעבור, כל עובדת הימים הנוראים עלולה ח"ו להתפוגג אם לא יקבע במעשים, באיוז קבלה רציפה והתעוררות הלב שנשמר את רגישות הקדוש ותשאירונו במדרגת בני עליה.

[מתוך הספר "אשכול יוסף" מועדים]

מדוע להמתין עד יוה"כ כדי לבקש סליחה ומזילה?

ידוע שמנהג בכל תפוצות ישראל, לפיים למי שחטא לו, וכן לבקש סליחה זה מזה בערב יוה"כ, ונראה ששורש הדבר נעוץ במה שבשו"ע מובא דין זה בהלכות ערב יוה"כ (סימן תר"ו), ושם כתב בכותרת: "שיפיים אדם חבירו בערב יום כיפור", ומביא שם השו"ע הלכות אלו.

וצע"ז מדוע המתין השו"ע להביא הלכות אלו רק בדיני ערב יוה"כ, ולכאן יותר היה ראוי להביא דין זה בהלכות ערב ר"ה, שהוא יום הדין. שבו כל אדם טהן דין וחשבון על מעשיו, ורשעים נחתמים למיתה לאלתר, ובעינים תלויים ועומדים, ומכרח האדם לפיים למי שחטא כנגדו שלא להטות דתו לכף חובה?

והנה יש שכתבו ליישב שהכותרת בשו"ע אינה מפורר המוכר, ולכן אין להקשות ממה שנכתב שם, שיפיים חבירו ערב יוה"כ. אמנם, לאמיתו של דבר, הקושיא קמה וגם נצבה, כי לא השכילו שכותרת זו שאובה מלשון הטור (שם באותו סימן). שכ' להדיא בזה"ל: "ויתן כל אדם אל לבו בערב יוה"כ לפיים לכל מי שפשע כנגדו" ואת ועוד שידוע שלדעת הש"ך (ח"י"מ פק"ד) שגם הכותרות מפורר הבית יוסף, ומוציא מזה נפק"מ לדינא, וכ"כ הסמ"ע בהקדמתו.

והמשנ"ב שם המביא מהמטה אפרים, שהרגיש בקושיא, וכתב: אנ"פ שגם בשאר ימות השנה מחוייב לפיים למי שפשע כנגדו, מ"מ אם אין לו פנאי, הוא ממתין לפייסו על יום אחר, אבל בעיוה"כ מחוייב לתקן הכל כדי שיטרה מכל עונותיו, כדכתיב "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם", וכ"ש אם יש בידו מן הגול ואונאה וכל דבר הנוגע בממון יראה לתקן.

והמנהג, הלא החיוב לפיים חבירו דחוק בכל יום ויום, ומה לי יוה"כ, מה לי ערב יום הדין, וכבר כתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער א אות ב'): "החטא כאשר יתאחר לשוב מהחטאת יכבד עליו מאד ענישו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לגוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד כמגרדו ודגו ברעתו, על קרעתו רבה", א"כ מה שייך להמתין עד ערב יוה"כ?

ויש שרצו לדחוק בכמה סברות שכדאי להתמתן לפיים בערב יוה"כ, שאו הלבבות פתוחים ויקבלו פיוסו, והוא זמן המוסגל לתשובה שגם אנו מבקשים מו' שישלח לנו, ועוד כהנה וכהנה, ונעלים מעיניהם סימן מפורש בשו"ע בחו"מ סימן תכ"ב שגם שם הובא החיוב לפיים את חבירו שחטא כנגדו, ולא הזכיר מור השו"ע ליוה"כ הכלל, הרי שהחיוב הוא תמיד בכל יום, וקבעו בכל רגע ורגע, וא"כ מדוע כאן המתין השו"ע לכתוב הלכות אלו דוקא בערב יוה"כ, ולא בהלכות ערב יום הדין ר"ה, או אפי' בהלכה השניה בשו"ע לאחר שוית' ה' לגנדי תמיד?

והנה הכל מביאים מקור לדון הנ"ל שאיני אדם לפיים את חבירו בערב יוה"כ, מהמעשה המפורסם במסכת יומא (פו), עם בר שהלך ערב יוה"כ לתלפיים עם אותו הקצב שחטא כנגדו, והקצב זלזל בבר, ונעש על אחר, שבהיותו מקצב ראש הבדמה, ניתו הצעזע והתיו ופעז את מורו של הקצב ונתן. ואמנם גם כמבאר שם מוכח שיש חיוב לפיים עוד קודם יוה"כ, אדיתאי שם שמאחר ואותו הקצב לא הגיע לפניו רב לבקש את סליחתו עד ערב יוה"כ, או אז עשה רב את דרכו לפני הקצב, ואדרבה רב לא סבר שהקצב יבוא לפניו בערב יוה"כ.

ובמבאר מנילה (כח), שאילו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה כמה אירכתי מימס? אמר להם: מימי לא עלתה על מיטתי קללת חברי, ומבארת הגמרא שהיה נוהג כמו זוט וטרא, שכשהיה עולה למיטתו, היה אומר: הריני מוחל לכל מי שציער אותי. והקשה בעל הפרי מגדים בספרו ראש יוסף, מדוע לא מוחל מיד? ותירץ כי בלילה הנשטת עולה למעלה ליתן דין וחשבון, ושומעת שם בדרים מחודשים למי שזוכה, [ועי' להגרא"א באבן שלמה פ"ח, שזו תכלית בריאת השנית], ואם לא ימוחל ייענש חבירו על ידו, והנענש חבירו על ידו אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה (שבת קמט), וכל היום המתין אולי יפייסו חבירו, לזכותו במצוות התשובה.

ועוד ביאר, שהמתין לערב כי ת"ח צריך לנקום ולנמור, שלא יתגרלו לזלזל בכבוד החכמים.

ובכנים יוסף עו"ט מנילה (שם) ביארותי בס"ד, שכל חיוב היה רבי נחוניא בן הקנה טורד ועוסק בעבודת השי"ת, בלימוד תורה וקיום המצוות, וגם כשיזווחו לא השעה לדבר, אך כשהיה עולה על מיטתו, היה עושה חשבון נפש על כל מה שארע עמו באותו היום, כדרך הקדושים אשר בארץ, וכמנכר שקילללוהו, מחל לאלתר.

ומבואר דאדרבה ראוי בכל יום לעשות מחילה ולהתפייס ולא להמתין עד ערב יוה"כ?

ונראה ליישב ע"פ המבואר בדברי הגר"א באבן שלמה (פ"ד אות ד'), שאין דרך היצר הרע מתחילה להפעיר באדם לעבור עבירה, שהרי ודאי לא ישמע לו אם אוטר לו בוא ותעשה עבירה, ותמרוד בה' אלווקך, אלא היצר אומר לאדם, אדרבה, בוא ותעשה מצוה! מצוה בתכלית ההידור! ומכשיל אותו ע"י שמשכמה את עינו, בהראותו לו שהעבירה הגדולה היא מצוה! או שנעשה לו כדויתר על ידי שעבר וטעה בה.

וביאר בזה את מאמרו אדוננו דוד המלך ע"ה שביקש והתפלל (תהלים ט"א) "לא טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי", והיינו רוח טהור נגד דעות כוזבות. וביאר עוד שמה שה שאומרים בתפילה "וטהר ליבנו לעבודך באמת".

מעתה נראה ליישב, דהנה ברור ופשוט שיש חיוב לפיים למי שפשע נגדו, ביום ובכל שעה, ואמנם מי שעדיין המתין עד ערב יום הדין, ודאי לא יועיל לוטר לו שבערב ר"ה ילך לפיים את חבירו, כי אדרבה מה שעד עתה לא פייסו, זה מוכיח שהוא סבור שלא בלבד שלא חטא ופשע כנגד חבירו, אלא אדרבה אפילו מצוה גדולה עשה כמה שציער אותו, דרך אותו, או ביהוה, ובמטו ששכרו כפול ומכופל מן השמים, כמנחם בשעתו, ובודאי יש לו כמה ראיות מהשו"ע והפוס' שעשה כדיו.

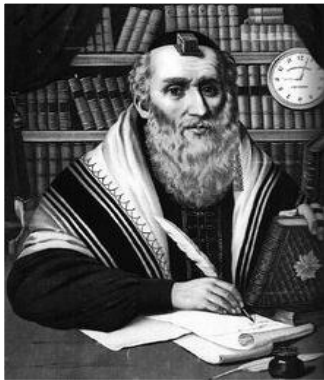
לא זו בלבד, אלא סבור שאפ"י לא נהג עמו בתקיפות מספיק, ואדרבה לחטא ועוון יחשב לו לבקש סליחת חבירו שפשע כנגדו ולרצות אותו.

אמנם אחרי שעבר על האדם ר"ה, והרגיש אימת הדין, היתקע שופר בעיז והנעם לא יחרדו, ועם התקדש עשי"ת, ברוב סליחות וסילודין, מתחיל האדם לפשפש קצת במעשיו, אז מתחיל לעשות חשבון נפש שאולי אותם מצוות גדולות... שהיה בטוח בהם שיכריעו את דתו לכף זכות, חלילה עלולות להטות דתו לכף חובה.

לכן בערב יוה"כ שליבו של האדם קרוב לתשובה, שייך לעזור אותו ולהכות על קודקדו, שירויץ לפיים את חבירו שפשע כנגדו, ודו"ק. [מתוך הספר "אשכול יוסף" מועדים]

"וַיֹּאמֶר קְרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־ה' וַיַּעֲנֵי מִבֶּטֶן שָׁאוֹל שְׁמִיעָתָה קוֹלִי"

תמצית הפירוש הקדוש והפלאי מרב"נו הגר"א זצוקל"ה על כל יונה על דרך הגנסתר

מה ארצך:

מאיזה ארץ יצאת לכאן.

ואי מזה עם אתה:

שכל ימיו לא הלך בדרך ישראל.

(ט) ויאמר עברי אנכי:

חוצבתי מגן עדן של מעלה, מעבר נהר דינור שצריך לעבור

בו קודם, וזו תשובה.

ואת אלהי השמים אני ירא:

זו מלאכתי.

אשר עשה את הים ואת היבשה:

העוה"ז והעוה"ב וגן עדן.

(י) ויראו האנשים יראה גדולה ויאמרו אליו מה זאת עשית לנו:

למה עשית כדברים האלה עד הנה, אם לכך נוצרת וגדלה מעלתך.

כי ידעו האנשים כי מלפני ה' הוא בורח כי הגיד להם:

שכל דעתו ומגמתו כל ימיו לכך תמיד.

(יא) ויאמרו אליו מה נעשה לך וישתוק הים מעלינו:

מה נוכל למצוא תקנה להתרפא ולהשקט מגור דינך.

כי הים הולך וסוער:

החולי תמיד מתגבר.

(יב) ויאמר אליהם שאוני והטילוני אל הים:

הנשמה ברגלים וצריך לנושאה להעלותה אל הגרון.

ויטילו אותו מן הספינה אל הים:

מהגוף אל העוה"ז [לקבר] וישאר הגוף בלעדי הנשמה.

וישתוק הים מעליכם:

לא תסבלו שום צער עוה"ז.

כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם:

כי כל קטרוג מידת הדין אינו אלא עד חיי האדם, ואין תקנה אחרת.

(יג) ויחחרו האנשים.

כל הכוחות כנ"ל.

להשיב אל היבשה:

לילך בדרך עץ החיים הטובה.

ולא יכלו כי הים הולך וסוער:

לאחר גמר דין אין התשובה מועלת.

(יד) ויקראו אל ה' ויאמרו אנא ה' אל נא נאבדה בנפש האיש הזה:

צעקו אל ה' שאל יאבדו עם הנשמה ואל תתן דם נקי.

כי אתה ה' כאשר חפצת עשית:

בשלמא הנפש חצובה ממקום קדוש מהעליונים, אבל החומר מזוג רע ומה אנחנו חייבין.

(טו) וישאו את יונה ויטילוהו אל הים:

הנשמה פרשה מהם, שהולכת מכל אבר ואבר.

ויעמוד הים מזעזע:

לאחר שפרשה הנשמה ופרשו כל הכוחות.

(טז) ויראו האנשים יראה גדולה את ה':

מגידים לנשמה דין כל מעשה שעשה במשך חייו ומקבל עליו.

אל הים:

העוה"ז.

ויהי סער גדול בים:

בגוף שנחלה בחלאים רעים.

והאניה חשבה להישבר:

הגוף חושב שעתה ודאי ישבר - שכל ימיו חושב שכל העוה"ז

שלו ולעולם לא ימות, אבל עכשיו רואה ומתחיל להזכיר שעל

כרחך עכשיו ימות. [והנשמה שאף שע"כ תסבול עונותיו, מ"מ

לא יאבד לנצח, שיתוקן בגלגול, משא"כ הגוף שאינו מתוקן

בגלגול תשבר לנצח והוא דומה לכלי חרס שצריך שבירה

שכיון שנשבר שוב אין לו תקנה].

(ה) ויראו המלחים:

מנהיגי הגוף, המוח הלב ושאר הכוחות.

ויזעקו איש אל אלוהיו:

פנו אל כסף וזהב שעבדו אותם כל ימיהם.

ויטילו את הכלים אשר באוניה אל הים:

זורק בגדיו מעל הגוף ונופל על המטה.

להקל מעליהם:

מעל האיברים, שבגדיו כבידן עליו ומניח אפי' בגדיו בעוה"ז.

א"נ שנותן בגדיו לצדקה להקל מעליו את הגור דין הקשה.

ויונה ירד אל ירכתי הספינה:

הנשמה ירדה אל הרגלים.

וישכב וירדם:

יום המיתה.

כאן אמר "ספינה" שכבר קרובה ליבשה, אבל למעלה אמר

"אניה" שהיה הגוף על בוריו באמצע הים: העוה"ז נקרא "אניה".

(ו) ויקרב אליו רב החובל, ויאמר לו מה לך נרדם, קום קרא אל אלוקיך:

הלב אומר לנשמה שממנו חוצבת.

אולי יתעשת האלוקים לנו ולא נאבד:

את הנשמה ניתן לתקן אבל לא את הגוף.

(ז) ויאמרו איש אל רעהו:

הכוחות והאיברים אומרים זה לזה.

לכו ונפילה גורלות בשל מי הרעה הזאת לנו:

על ידי חטא מי יצא הגור דין, האם בחטא הלשון או המעור או

שאר האיברים.

ויפילו גורלות:

בררו הדבר ופשפש.

ויפול הגורל על יונה:

על הנשמה - כי כשהיא טובה אז היא מהפכת את כל הגוף לטובה אף שבעצמו חומר מזוג רע.

(ח) ויאמרו אליו הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו:

מי ייענש עמך איזה אבר ואיזה כח ונפש.

ומה מלאכתך:

מה אומנות נתן לך ה' כששלח אותך לנו.

ומאין תבא:

מאיזה מקום חוצבת.

פרק א'

(א) ויהי דבר ה' אל יונה:

יונה זו היא הנשמה. השי"ת שולח את הנשמה לעוה"ז, ואומר לה: רדי בגוף פלוני ותעשי רצוני.

בן אמת:

בן להקב"ה שחותמו אמת.

לאמר:

כל מה שאמר לו ה' יאמר לישראל שידעו למה באו לעולם, שיתקנו כל אחד ואחד את עצמו וגם כל העולם.

(ב) קום לך:

קום ממקומך שישבת בג"ע ולך אל העוה"ז.

ניונה:

הוא עוה"ז שהוא הדום רגליו ושם נזוה"ל, וכאן הוא עיקר דירתו ושולח את האדם לתקן את נזוה"ל.

העיר הגדולה:

העולם

וקרא עליה:

למוד את האדם דעת שישבו מדרכם הרעה.

כי עלתה רעתם לפני:

שהמקטרגים שנוולו מעונותיהם עומדים לפני וצועקים ומקטרגים.

(ג) ויקם יונה לברוח:

הנשמה דעתה לברוח מהשם ולכן כששב נקרא בעל תשובה.

תרשישה:

אחר תאוות העוה"ז לעשרו.

מלפני ה':

שקודם בואו לעולם עומד לפני ה'.

וירד יפו:

לעוה"ז.

וימצא אניה:

הוא הגוף, שהעוה"ז דומה לים.

באה:

הנשמה - בעל של הגוף.

ויתן שכרה:

להברות הגוף בתאוותיו להנאתו.

וירד בה:

ירידה גדולה אל הגוף

לבא עמהם תרשישה מלפני ה':

הגוף עיר קטנה ואנשים בה מעט, כוחות הגוף המגדל והמתאוה וכל האיברים שבו כולם בורחים מלפני ה'.

(ד) וה':

הוא ובית דינו.

הטיל רוח גדולה:

הוא מדת הדין הנקראת "רוח", העומדת ומקטרגת לפניו תמיד וצועקת: "ותטמא מקדשי". וכשאדם ניתן ח"ו ברשותו, השם משלחו מלפניו לעוה"ז, והוא יורד ונוטל הנשמה.

